

Вінницький державний
педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія

Педагогіка і психологія

ВИПУСК

29

2009

УДК 371+15

ББК 74.00+88.40+88.840

Н 34

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
НАУКОВІ ЗАПИСКИ
Серія: Педагогіка і психологія
№ 29 · 2009 р.**

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського від 28 жовтня 2009 р. (протокол №2)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

В.І. Шахов – доктор педагогічних наук, професор (головний редактор)
М.І. Сметанський – доктор педагогічних наук, професор (заст. головного редактора)
Г.С. Тарасенко – доктор педагогічних наук, професор
Н.Г. Ничкало – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України
О.В. Сухомлинська – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України
Г.О. Балл – доктор психологічних наук, професор
Б.А. Брилін – доктор педагогічних наук, професор
Р.С. Гуревич – доктор педагогічних наук, професор
Н.Є. Мойсеюк – доктор педагогічних наук, професор
М.В. Савчин – доктор психологічних наук, професор
В.М. Галузяк – кандидат психологічних наук, доцент
М.І. Томчук – доктор психологічних наук, професор
О.В. Шестопалюк – кандидат педагогічних наук, професор

**Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: // Зб. наук.
праць. – Випуск 29 / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ
фірма «Планер», 2009. – 292 с.**

Редактор: **І.М. Шеремет**
Комп'ютерний набір: **Н.Р. Опушко**
Верстка: **В.П. Король**

© Автори статей, 2009

ПРОФЕСІЙНА ПЕДАГОГІКА

Білявець С.Я. ЗМІСТ ТА СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА КОНТРАКТОМ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ.....	74
Бондарчук С.Л. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.....	78
Вишівська В.Б. МИСЛЕННЄВОДІЯЛЬНІСНА ПЕДАГОГІКА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ.....	82
Галузяк В.М. ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ В СТРУКТУРІ ОСОБИСТІСНИХ ЧИННИКІВ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ.....	86
Гнатюк Н.Є. ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ БІОТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПЕРЕТИНІ РІЗНОГАЛУЗЕВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ.....	92
Делик І.С. ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМ ПОТРЕБАМИ У ВНЗ.....	98
Дудікова Л.В. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ.....	103
Дудорова Л.Ю. МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІЙ РОБОТІ.....	109
Зарічна О.В. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ДІАЛОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ З УЧНЯМИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	112
Ігнатовська Р.В. СУТНІСНІ ОЗНАКИ КРИТЕРІЇВ І РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК.....	119
Кадемія М.Ю., Подзигун О.А. ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	124
Козяр М.М., Кусій М.І. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МНС.....	129
Колядич Ю.В. СТИМУЛЮВАННЯ ІНТЕРЕСУ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	138
Кравець Р.А. ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПРЕДМЕТ КРЕАТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	141
Крук С.І. КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНOSTІ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ОСОБОВОГО СКЛАДУ МНС.....	147

студенту через стимулювання пізнавального інтересу до навчання, впровадження методів, адекватних певним способам опрацювання навчального матеріального матеріалу.

Література:

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя – М.: Логос, 1999. – 384 с.
2. Изард К.Э. Психология эмоций / Изард К.Э. [Пер. с англ.] – СПб.: Питер, 2000. – 464 с.
3. Леонтьев Д.А. Дискуссия о проблеме способностей / Д.А. Леонтьев, А.Н. Леонтьев, Б.М. Теплов // Вопросы психологии. – 2003. – №2. – С.5 – 6;
4. Максименко С. Навчання, що виховує і розвиває / Максименко С. // Психолог. Спецвипуск. Психологія дидактики. – 2004. – (21/22). – С.3 – 21.
5. Методика интенсивного обучения иностранным языкам / Под ред. В.А. Бухбиндера и Г.А. Китайгородской. – К.: Вища школа, 1988. – 343 с.
6. Мотивация и мотивы / Е. Ильин. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
7. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс. [Учебн. для студентов пед. вузов: В 2 кн] / И.П.Подласый – М.: ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения – 576 с.
8. Романова Г.М. Індивідуально-типологічні та дидактичні чинники результативності самостійної роботи студентів економічних університетів: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. кандидата пед. наук / Романова Г.М. Київський національний економічний університет – К., 2003. – 20 с.
9. Стрельников В.Ю. Критерии технологий навчання, орієнтованих на розвиток особистості / В.Ю. Стрельников // Нові технології навчання. – 2002. – Випуск 35. – С. 243 – 250.
10. Хилл Н. Думай и богатей – 4. Шестнадцать законов успеха / Н.Хилл [Пер. с англ. В.Ф.Рубцова] – М.: Агентство «ФАИР», 1997. – 544 с.

Анотація. В статті обґрунтовано доцільність апелювання до мотиваційної сфери студентів через запровадження спеціальних методів з метою стимулювання стійкого пізнавального інтересу до навчання іноземної мови.

Ключові слова: мотивація, мотив, іноземна мова, мотиваційний етап, внутрішня мотивація.

Аннотация. В статье обоснована целесообразность обращения к мотивационной сфере студентов с использованием специальных методов для стимулирования стойкого познавательного интереса к изучению иностранного языка

Summary. The article grounds expediency of apply to students' motivational sphere through specific methods for stimulation of steady cognitive interest to learning foreign language.

УДК: 378.14:37.03

Р.А. Кравець

ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПРЕДМЕТ КРЕАТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Актуальність проблеми. Криза існуючої системи освіти фактично у всіх розвинених країнах має універсальний характер і обумовлюється, перш за все, своєю ціллю – орієнтацією на промисловий етап розвитку суспільства, який зараз відходить у минуле, поступаючись інформаційному етапу. Таким чином концепції профільного навчання стають застарілими, і суспільство все гостріше відчуває потребу в новій системі освіти.

Традиційна система навчання дотепер добре виконувала свої функції на всіх етапах еволюції суспільства, оскільки вона відповідала його потребам і встигала перебудовувати методики і зміст навчальних програм. Однак перехід економіки на інформаційний етап розвитку та необхідність створення принципово нового продукту – наукомістких ідей і технологій – корінним чином змінили вимоги до якостей працівників: на перше місце

вийшов «людський фактор» – комунікативність як здібність працювати у команді та високий рівень сформованості творчого мислення, що проявляє себе при генеруванні нових ідей, швидкому засвоєнні та практичному застосуванню нової інформації [23].

Метою статті є розгляд творчого мислення як предмета «випереджаючої педагогіки», яка покликана підготувати спеціаліста «завтрашнього дня».

Основний зміст статті. Причинами кризи традиційної системи освіти став комплекс таких основних суперечностей: 1) швидке зростання загального об'єму наукової інформації призводить до збільшення терміну навчання, а спеціалізація навчальних закладів – до втрати цілісності та системності науково-об'єктивної картини світу; 2) необхідність щоденно засвоювати велику кількість інформації не залишає студентам часу на її обдумування та «переварювання», і знання перестають бути важливішою умовою і стимулом формування мислення; 3) в систему підготовки майбутніх вчителів закладені методи репродуктивної передачі інформації, а в систему контролю якості навчання – методи перевірки об'єму знань на базі механічної пам'яті; 4) репродуктивні форми навчання не здатні забезпечити масову підготовку спеціалістів творчих професій, діапазон яких інтенсивно зростає; 5) сучасні форми діяльності у складі команди вимагають наявності сформованих комунікативних якостей особистості, а практично всі форми сучасного виховання орієнтовані на формування індивідуаліста [22, с.20].

Не забезпечує існуюча система освіти і можливості активної участі суб'єкта в суспільних відносинах та у власній життєтворчості, здатності до самореалізації у світі, який швидко змінюється. Тому чимало науковців погоджуються з необхідністю «випереджаючої педагогіки», основними цілями якої є: формування творчого стилю мислення, що дозволяє аналізувати проблеми у будь-якій сфері життя і знаходити найбільш точне та економічне рішення; формування здатності особистості до самореалізації; формування інтелектуальної і духовної культури людини; навчання мистецтву користуватися знаннями.

Сформувати творче мислення студентів може лише носій творчого мислення – творчий викладач, який реалізує потреби суспільства. Підготовка такого викладача в умовах тоталітарної держави неможлива. Творча особистість формується у демократичному суспільстві. Тому розробкою педагогіки творчості у країнах колишнього СРСР почали займатись лише у кінці ХХ століття, значно пізніше, ніж у західноєвропейських країнах [22; 23].

Перш ніж стати предметом креативної педагогіки саме поняття «творче мислення» пройшло певні етапи еволюції. Ним почали цікавитися ще в Античні часи такі філософи, як Аристотель [3], Платон, Сократ [25], в Середньовіччі – Фома Аквінський [32], Ф. Бекон [4], А. Кентерберійський [2], воно також знайшло своє віддзеркалення у працях німецьких класичних філософів І. Канта [15; 16; 17], Г. Гегеля [6; 7], Л. Фейєрбаха [33] та у роботах українських філософів-гуманістів Г. Сковороди [31] та І. Франка [34]. Однак найбільш системне та інтенсивне вивчення феномена творчого мислення ведеться із 90-х років, коли усі визначення творчості були проаналізовані і поділені на шість видів: *гештальтичні визначення*, які описують творчий процес як руйнування існуючого гештальта для побудови кращого, а творче мислення розглядається у тісному взаємозв'язку з умінням переструктурувати функціональні зв'язки старої системи знань [12, с.10]; *інноваційні*, які оцінюють творчість за новизною створеного продукту; *естетичні або експресивні*, де головна увага акцентується на самовираженні творчої особистості; *психоаналітичні або динамічні*, які описують творчість у термінах взаємозв'язків між «Воно», «Я» і «Над-Я»; *проблемні*, які розглядають творчість як процес розв'язання задач; до шостого виду увійшли всі визначення, які не потрапили до вищеперерахованих [38, с.118-119].

Дослідження творчого мислення охоплюють чотири напрямки: дослідження творчого процесу, творчого продукту, творчої особистості і умов формування творчого мислення. Готовність людини до творчої та нестандартної активності у різних сферах діяльності – це спрямованість на творчість. Іншими словами, спрямованість особистості на творчість

розкривається у творчому сприйнятті та осмисленні нею навколишнього світу, її творчої діяльності, спрямованої на перебудову та покращення існуючого стану речей. Із отриманих творчих продуктів можна судити про успішність результату творчого мислення [35, с.89].

Від самого народження у кожної людини є прагнення та потреба виражати себе, використовуючи при цьому внутрішні ресурси. Творчість бере свій початок не лише від розуму, але й від наших почуттів. Сам процес творчої діяльності зароджується у цілісній системі, яка об'єднує наше тіло, розум, емоції і дух. Головною рушійною силою творчості виступає намагання людини розкрити та реалізувати свій творчий потенціал, а саме – прагнення до удосконалення, саморозвитку та формування власного «Я» [28, с.65-66].

С. Меднік вбачав суть творчості у широті поля асоціацій і в здатності перебороти стереотипи на кінцевому етапі мисленнєвого синтезу [37].

Я. Пономарьов розглядає дві найпоширеніші точки зору на творчість. Перша точка зору характеризує творчість як діяльність особистості, спрямовану на створення неповторних оригінальних продуктів у різних сферах, які мають суспільне значення. Друга – дає визначення творчості як діяльності, пов'язаної із бажанням особистості самоствердитись та самореалізуватись у соціумі [26, с.3].

О. Клепиков та І. Кучерявий характеризують творчість як багатосторонній процес, що складається із соціальних, психологічних та фізіологічних явищ. Автори наголошують на ролі соціальних та індивідуальних чинників у формуванні творчої особистості. А важливою умовою творчості називають сприйняття нових ідей, здатність знаходити і порушувати проблеми, самостійність у поведінці та судженнях, а також здатність іти на компроміс, поступатися старими поглядами, уміння діяти сміливо, бути самокритичним і проявляти толерантність до інакомислячих [18, с.19-20].

Творчість є безперервним пізнавальним процесом, який проявляє себе як наслідок багатосторонньої практики і який сприяє самореалізації, самоствердженню і саморозвитку особистості. Існує дві сторони творчості: об'єктивна і суб'єктивна. З об'єктивної сторони творчість визначається за кінцевим продуктом, духовним або матеріальним. А із суб'єктивної – процесом діяльності та особистісними новоутвореннями, які виражаються в процесі творчої діяльності. Продукт, який створюється на кінцевому етапі творчої діяльності не завжди має загальносуспільну цінність, а от індивідуальну – завжди. Тому що тут має місце самозбагачення внутрішнього неповторного світу конкретної особистості, розкриття її, можливо, раніше ніким не поміченого, творчого потенціалу.

Потреби та мотиви рухають та спрямовують творчу діяльність у потрібне русло, розкривається творча активність особистості та її самореалізація. Наступну роль відіграють творчі здібності. Хоча творчі здібності і є основою творчої діяльності, але без творчої мотивації, яка спрямовує людину на оволодіння новими засобами та прийомами діяльності, вони – ніщо. Неможливо примусити людину вчитися, якщо її перед тим не переконати, що це дійсно потрібно їй, а не комусь іншому. Людина самоудосконалюється тоді, коли дійсно розуміє необхідність цього процесу для себе, коли самоствердження особистості у сучасному світі стає її життєвим кредо. Таким чином, самомотивація – це «спусковий механізм» розкриття особистості своїх можливостей та її самореалізації [30, с.125].

Д. Завалішина виокремлює два параметри творчого мислення. Перший параметр – «відкритість» особистості зовнішньому світу. Цей, свого роду, спосіб зв'язку творчої людини із світом містить у собі пізнавальну та пошукову активність, чутливість, сприйнятливність і добре розвинену інтуїцію. Крім цього до «творчої відкритості» ще входить уміння співвідносити власний набутий досвід роботи із досвідом успішних особистостей [13, с.17]. Даної думки дотримується також Ю. Кулоткін, підкреслюючи, що порівняння власних шляхів вирішення проблем із шляхами розв'язання подібних завдань іншими є першою ознакою творчого спеціаліста [19, с.11].

Другий параметр – це вихід за існуючі межі, тобто переформування ситуації, створення нових пластів психічної організації суб'єкта, в результаті чого продуктивна діяльність стає

гнучкою та багатогранною. «Вихід за границі» початкового рівня психічної будови сприяє підвищенню ступеня сформованості більшості професійних якостей, зростанню числа і сили міжфункціональних зв'язків. Психологічні новоутворення та високий професіоналізм демонструють зміни всіх сторін психічної організації суб'єкта, когнітивної та особистісної, вербально-понятійної та образної і так далі. «Вихід за межі» не є звичайною констатацією факту, а є виявленням та фіксацією конкретних форм [13, с.17-19].

У психологічній науці творче мислення особистості досліджують, аналізуючи прояви функціональної асиметрії мозку в науці, культурі та мистецтві. При цьому психологічні механізми поділяють на два типи: «Л-тип» та «П-тип». «Л-тип» – це тип, який властивий людям із аналітичним, раціонально-логічним характером психічної діяльності. Для особистостей із лівопівкульним типом мислення характерним є опрацювання інформації невеликими порціями у логічній послідовності. Щодо правопівкульного типу, то тут все навпаки: велику роль грає інтуїція, здійснюється опрацювання інформації швидко і при цьому у великому обсязі [20; 21; 24; 9].

Н. Веракса, досліджуючи творчий процес, прийшов до висновку, що творча діяльність не є езотеричним відкриттям чогось нового, що існує поза межами певної історичної ситуації. Для нього творча діяльність – це процес, у перебігу якого новий створений продукт сприймається як новий лише щодо вихідного наукового знання і є результатом трансформації останнього [5, с.7]. Сенс творчого процесу полягає у створенні нової цілісності, в якій старі компоненти змінюють своє місце розташування і функціональне призначення. А критерієм творчого мислення є зміна домінуючого рівня центральної ланки та перехід системи на субдомінантний рівень із наступним переходом на вищий структурний рівень [27]. Творчий процес можна зобразити як своєрідну руйнацію старого зв'язку між причинно-наслідковими, тобто логічними, ланками системи та створення нового зв'язку ланок системи у логікозмістовні конфігурації, що тим самим вносять зміни у морфологічно-синтаксичну структуру. Тут має місце розкриття внутрішнього світу особистості, структура досвіду залишається на другому плані, а на перше місце виходить духовно-творча активність індивіда, відбувається переструктурування і перебудова [11, с.64]. У творчій діяльності недругорядну роль грає мотиваційна сфера особистості, яка яскраво розкриває індивідуальні особливості людини і, перш за все, її здатність до розширеного або вузького творчого пошуку [27, с.137].

О. Губенко вважає, що внутрішня активність особистості є підґрунтям творчого потенціалу. Через внутрішню активність реалізується свобода людини та виражається відповідальність за власні вчинки. Дослідник вбачає успішне формування всебічно розвиненої особистості у приведенні у відповідність структури навчального процесу та закономірностей функціонування творчого інтелекту. А показниками творчого інтелекту виступають наступні його прояви: 1) дія з пошуку та формулювання проблеми; 2) вміння будувати гіпотези; 3) продуктивність і гнучкість мислення; 4) вміння перебудувати гештальт – тобто змінити структуру цілісної пізнавальної ситуації; 5) біосоціювання ідей – тобто здатність поєднувати ідеї з найрізноманітніших галузей знань, генеруючи на основі цього нові; 6) абстрагування; 7) пошук аналогій та асоціацій; 8) уміння долати стереотипи та конформні реакції; 9) рефлексивність як протилежність рефлексорності інтелектуального життя; 10) метапрагматична, надситуативна мотивація пізнавальної активності; 11) конкретизація як здатність знаходити практичні втілення для абстрактних ідей; 12) розвинутість процесів інтуїції [10].

Е. Гірусов та Є. Нікітін вбачають можливість вивчення творчого мислення через ретельне ознайомлення зі шляхами успішного вирішення творчих завдань. А на успішність перебігу творчого процесу впливають два рівні факторів. До першого рівня автори відносять соціальні фактори творчості, які діляться на особистісні та суспільні, а до другого рівня – природні фактори, які складаються із внутрішніх і зовнішніх.

Спрямованість особистості на творчу, пізнавальну і навчальну діяльність, її органічна потреба у творчості, уміння створити умови для ефективного процесу творчості, знання і дотримання його принципів складають групу особистісних факторів. Практика доводить, що творчість може бути ефективною лише за умови отримання повноцінної освіти. Належний рівень освіти дає стартові переваги у багатьох видах творчості. У творчій діяльності відбувається розкриття індивідуальних особливостей людини, які можуть бути успадковані від батьків або набуті, а також реалізація внутрішніх резервів організму [8].

Найкращим способом підштовхнути людину до творчості є створення навколо неї відповідної обстановки. У навчальних закладах потрібно створити таке зовнішнє середовище, яке б максимально сприяло прояву творчості та зміщувало акцент із зовнішньої мотивації на внутрішню. Внутрішню мотивацію особливо впевнено знищують наступні умови: постійна оцінка, нагляд, винагорода, змагання, обмежений вибір, зовнішні фактори [36]. Тому Т. Амабайл закликає культивувати у собі любов до навчання, винагороджувати себе за творчість та вибирати ті предмети, які дозволяють здобути нові знання, а не найлегші дисципліни.

У зв'язку із становленням гуманістичних тенденцій в освітній сфері проблема особистісного зростання та розробка ефективних методів формування творчого мислення у студентів посідає особливе місце у дослідженнях педагогів. Проблему самореалізації та активізації творчої діяльності розглядали як проблему філософії освіти А. Алексюк, І. Зязюн, С. Сисоєва. Вони наголошують на тому, що необхідність вибору індивідуальних напрямків саморозвитку та самореалізації визначається особистісними устремліннями до самоствердження в житті кожної окремо взятої людини. Творча самодіяльність особистості, в основі якої лежить її самодетермінація, залежить від факторів зовнішнього середовища, цілеспрямованого виховання та діяльності самої людини [1; 14; 29].

Висновок. У ХХІ столітті в різноманітних сферах діяльності застосовуються методи стимулювання творчого процесу для підвищення ефективності роботи фахівців. Результати застосування цих методів розглядаються як творчі продукти. А творчі продукти є можливими завдяки сформованості творчого мислення. Тому нині на піку своєї популярності знаходиться креативна педагогіка, яка своїм першочерговим завданням вбачає формування творчого мислення. Педагогіка творчості розглядає формування творчого мислення як керований спеціально організований процес, а творче мислення – як систему інтелектуальних операцій, пов'язаних із практичними діями. *Творче мислення* є динамічною інтегративною системою особистості, яка має важливе значення для успішного здійснення творчої діяльності (творчості), у результаті належної сформованості якої з'являються нові якісні показники в когнітивній, емоційно-вольовій і діяльнісно-практичній сферах особистості, що сприяє її самореалізації. У *творчій діяльності* ми вбачаємо високосвідому теоретичну та практичну діяльність особистості, яка зумовлює одержання об'єктивно нових результатів та один із засобів активного формування творчого мислення.

Література:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: [підручник] / А.М. Алексюк - К.: Либідь, 1998.–560с.
2. Ансельм Кентерберийский. Сочинения / Ансельм Кентерберийский [перевод, послесловие и комментарии И.В.Купреевой] – М.: Канон, 1995.–400с.
3. Аристотель. Метафизика. Соч.: в 4-х томах. – Т.1. / Аристотель – М.: Мысль, 1976.–С.28 – 36, 50 – 94
4. Бэкон Фрэнсис. Сочинения в двух томах. 2-е испр. и доп. изд. Т.1. / Б. Фрэнсис [сост., общ. ред. и вступит. статья А.Л. Субботина] – М.: «Мысль», 1977. – 567с.
5. Веракса Н.Е. Диалектическое мышление и творчество / Н.Е. Веракса // Вопросы психологии.– 1990.–№4.–С.5–14

6. Гегель Г.В. Наука логики. В 3-х томах.—Том 1 / Г.В. Гегель — М.: Мысль, 1970.—501с.
7. Гегель Г.В. Феноменология духу / Г.В. Гегель [з нім. пер. П.Таращук; наук. ред. пер. Ю.Кушаков]—К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004.—548с.
8. Гирусов Э.В., Никитин Е.Д. Проблема творчества и биосфера / Э.В. Гирусов, Е.Д.Никитин // Педагогика.—1998.—№2.—С.28—32
9. Голицин Г.А., Данилова О.Н., Каменский В.С., Петров В.М. Факторы межполушарной асимметрии в творческом процессе // Вопросы психологии.— 1988.—№5.— С.150—156
- 10.Губенко О.В. Внутрішня свобода як умова активізації творчого потенціалу особистості / О.В. Губенко // Практична психологія та соціальна робота. — 2003.— №10.— С.1—5.
- 11.Губенко О.В. Методологічні аспекти аналізу чинників активізації креативних проявів особистості / О.В. Губенко // Практична психологія та соціальна робота. — 2007.— №11.— С.64—67
- 12.Губенко О.В. Феномен інтуїції та інтелектуальна творчість / О.В. Губенко // Практична психологія та соціальна робота.—1999.—№7.—С.10—12
- 13.Завалишина Д.Н. Творческий аспект практического мышления / Д.Н. Завалишина// Психологический журнал. — 1991.—Том 12.—№2.—С.16—26
- 14.Зязюн І.А. Формування особистості радянського вчителя / І.А. Зязюн — К.: Знання УРСР, 1989.—48с.
- 15.Кант Иммануил. Сочинения в шести томах / Под общ. ред. В.Ф.Асмуса, А.В.Гулыги, Т.И.Ойзермана. — Т.4.—М.: Мысль, 1966.—544с.
- 16.Кант Иммануил. Сочинения в шести томах / Под общ. ред. В.Ф.Асмуса, А.В.Гулыги, Т.И.Ойзермана. — Т.5.—М.: Мысль, 1966.—564с.
- 17.Кант Иммануил. Критика чистого разума / Е. Кант [пер. з нім. та приміт. І.Бурковського]—К.: Юніверс, 2000.—504с.
- 18.Клепиков О.І., Основи творчості особи. Навчальний посібник / О.І.Клепиков, І.Т. Кучерявий — К.: Вища школа, 1996. — 296с.
- 19.Кулюткин Ю.Н. Психологические проблемы образования взрослых / Ю.Н. Кулюткин // Вопросы психологии.— 1989.—№2.— С.5 — 13
- 20.Лотман Ю. «Золотое сечение» и проблемы внутримозгового диалога / Ю. Лотман, Н. Николаенко // Декоративное искусство СССР.—1983.—№9 (310). С.31—34
- 21.Маслов С.Ю. Асимметрия познавательных механизмов и ее следствия / С.Ю. Маслов // Семиотика и информатика.— М., 1983. — Вып.20 — С.3—31
- 22.Меерович Марк. ТРИЗ. Технология творческого мышления / Марк Меерович — М.: Альпина Бизнес, 2008. — 495с.
- 23.Морозов А.В. Креативная педагогика и психология / А.В.Морозов, Д.В. Чернилевский— М.: Академический проект, 2004. — 560с.
- 24.Петров В.М. Эта таинственная цикличность... / В.М. Петров // Число и мысль.—М., 1986. — Вып.9. — С.86 — 112
- 25.Платон. Диалоги / Платон [пер. с древнегреч.; сост., ред. и авт. вступит. статьи А.Ф.Лосев; авт. примеч. А.А.Тахо-Годи] — М.: Мысль, 1986.—607с.
- 26.Пономарев Я.А. Исследование творческого потенциала человека / Я.А. Пономарев // Психологический журнал.—1991.—Том 12.— №1.—С.3 — 11
- 27.Ребеко Т.А. Динамика творческой мотивации / Т.А. Ребеко // Психологический журнал.— 1987. — Том 8. — №1.— С.136—140
- 28.Роджерс Н. Фасилитация творчества / Н. Роджерс // Вопросы психологии.— 2007.—№6.—С.64—73
- 29.Сисоєва С.О. Педагогічна творчість: Монографія / С.О. Сисоєва — Х., К.: Каравела, 1998.— 150с.
- 30.Сіліна Г.О. Некоторые теоретические аспекты психологии творческой деятельности / Г.О. Сіліна // Практична психологія та соціальна робота. — 2003.— №2 — 3.— С.122—125
- 31.Сковорода Г.С. Повне зібрання творів у 2-х томах — Т.1 / Г.С.Сковорода — К.: Наукова думка, 1973.—542с.
- 32.Туриніна О.Л. Психологія творчості. Навчальний посібник / Туриніна О.Л. — К.: МАУП, 2007.—160с.
- 33.Фейербах Л. История философии. Собрание произведений в 3-х томах — Т.1. / Л.Фейербах [пер. с нем.; Ред. и вступит. ст. М.М.Григорьяна]— М.: Мисль, 1967.— 544с.

34. Франко І.Я. Збір. тв.: в 50т. –Т.45/ І.Я. Франко – К.,1986.–294с.
35. Чорна Л.Г. Обдарованість і творчість у життєвих ситуаціях: теорія та практика їх взаємодії / Л.Г.Чорна // Практична психологія та соціальна робота. – 2003.– №9 – 10.– С.87–91
36. Amabile T.M. The social psychology of creativity. – New York: Springer-Verlag. – 245p.
37. Mednick S.A. The associative basis of the creative process // Psychol. Review. – N.Y., 1969.–Vol. 69. – №2. – P.220 – 232
38. Taylor C.W. Various approaches to and definitions of creativity // R.Sternberg, T.Tardiff (eds.). The nature of creativity.–Cambridge: Cambr. Press, 1988.–P.99–125

Анотація. У статті розглядається творче мислення як предмет сучасної педагогіки. Робиться огляд досліджень даного питання та обґрунтовується необхідність «випереджаючої педагогіки» для підготовки спеціаліста «завтрашнього дня».

Ключові слова: інформаційний етап розвитку суспільства, криза традиційної системи освіти, комунікативність, творче мислення, творчий викладач, гештальт, інновація, параметри творчого мислення, творча діяльність, творчий інтелект, креативна (випереджаюча) педагогіка.

Аннотация. В статье рассматривается творческое мышление как предмет современной педагогики. Делается обзор исследований данного вопроса и обосновывается необходимость «опережающей педагогики» для подготовки специалиста «завтрашнего дня».

Summary. In the article creative thinking as the subject of modern pedagogics is examined. The researches of creative thinking are reviewed and the necessity of «outstripping pedagogics» for the preparation of a «tomorrow's day» specialist is grounded.

УДК 37.034:316.62
ББК 74.4:60.55

С.І. Крук

КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНOSTІ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ОСОБОВОГО СКЛАДУ МЧС

Постановка проблеми. Проаналізувавши наукові дослідження з проблем толерантності, ми відзначаємо, що психологами й педагогами пропонуються різні підходи до визначення її компонентів та критеріїв. Це обумовлено різними поглядами на зміст категорії «толерантність», а також на визначення її стрижневих характеристик.

У тлумачному словнику під компонентом розуміється «складова частина чого-небудь; складник» [4, с. 446]. Критерій визначають як «підставу для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило» [4, с. 465].

Метою даної статті є характеристика компонентів толерантності та критеріїв оцінки сформованості цієї якості в особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій.

У розумінні сутності толерантності цікавими є думки психологів.

Критеріями, що характеризують «повноцінно функціонуючу особистість», згідно теорії К. Роджерса, виступають: безумовне позитивне прийняття людини, емпатичне розуміння і конгруентність. У результаті стимулюється тенденція особистості до самоактуалізації, реалістичному уявленню про себе, зняттю протиріч між «реальним я» і «ідеальним я», і, як наслідок, людяніше, терпиміше ставлення до себе і оточення [10].

Відмітимо, що Г. Олпорт, який заклав методологічні засади вивчення толерантності як психологічного феномену, у якості її складових виділив наступні риси толерантної особистості:

- широка межа «Я» як здібність подивитися на себе з боку і соціальна активність;
- здібність до теплих сердечних соціальних стосунків (у тому числі і терпимість);